

HARPUT'TA YAPILAN RESTORASYON ÇALIŞMALARI

Tahsin ÖZTÜRK*

HARPUT

Harput Yukarı Fırat Havzası içerisinde sulak ve verimli arazilere sahip olması, savunma amaçlı bir konumda ve önemli ticaret yollarının üzerinde bulunmasından dolayı tarih boyunca bir yerleşme merkezi olarak her zaman önemini korumuştur. Önce bir kalekent olarak kurulan, sonra gelişerek kale dışına taşan Harput Tarihi yolların güzergahı üzerinde yer alması, elverişli tarım alanlarına sahip bulunması, zaman içerisinde geliştirdiği eğitim kurumları ile Harput aynı zamanda bir kültür ve sanat şehri olarak da öne çıkmıştır. Binlerce yıldır insanların üzerinde yaşadığı Harput, mevcut coğrafyasında bulunan tari kültürel birikimine ilaveten Türk sahiplerinin Orta Asya'dan getirdiği öz değerleriyle de çok zengin ve anlamlı bir hayat tarzı ortaya koymuştur. Bu sebeple ilimiz kültür unsurları bakımından çok zengindir. Örf, adet, gelenek ve görenekleri, törenleri, türkü ve manileri, halk tecrübesini yansıtan halk hekimliği, geleneksel el sanatları ve halk oyunları, mutfağı vb. milli kültürümüz içerisinde kendine has özellikleriyle ölümsüz yerini almıştır.

Mevcut yazılı kaynaklara göre Harput'un tarihi M.Ö 2000 yıllarına kadar uzanır. Harput'a ilk yerleşenler "Hurri"lerdir. Hurilerden sonra bölgede kısa bir süre Hititler ve Asurlar yaşamış, M.Ö 9. asırdan itibaren Doğu Anadolu'da devlet kuran Urartular burada uzun süre hüküm sürmüşlerdir. Hititlerin Başkenti Boğazköy de bulunan yazılı kaynaklarda Harput'tan "İşuva" olarak bahsedilmektedir. Halen Harput'ta bulunan kale Urartu devrinin izlerini taşımaktadır.1085 yılında Çubuk Bey tarafından feth edilen Harput, daha sonra sırasıyla; 1114 yılında Artukoğullarının,1234 Anadolu Selçuklularının, 1243 İlhanlıların, 1363 Dulkadiroğullarının, 1465 Akkoyunluların ve nihayet 1516 yılında Osmanlıların eline geçmiştir. Coğrafi konumu itibarıyla tarihin hemen her döneminde önemli bir yerleşim merkezi olan Harput,19.yy. sonlarına kadar ülkemizin en gözde şehirlerinden biri iken şehircilik anlayışının değişmesiyle birlikte o zaman ki mezarısı durumunda olan bugünkü Elazığ'a 1834 yılından itibaren taşınmaya başlanmıştır.

* Elazığ İl Kültür ve Turizm Müdürü

Harput'a 1867 yılında dönemin valisi İzzet Paşa'nın teklifi ile "Mamur'at-ül Aziz" adı verilmiş fakat telaffuzu zor olduğundan halk arasında kısaca "Elaziz" olarak söylenmiştir.1937 yılında Atatürk tarafından "azığı bol il" anlamına gelen "Elazık" adı verilmiş, bu isim daha sonra TBMM'nin kararıyla "Elazığ"a dönüştürülmüştür.

HARPUT'TA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Harput'ta bulunan tarihi ve kültürel varlıklar münferit kurul kararları ile korunmaya çalışılırken 1985 yılında Harput, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 30.05.1985 tarih ve 1089 sayılı kararla Tarihi Kentsel Sit Alanı ilan edilmiştir

Yine 6 Ocak 2005 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile Harput, "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi" ilan edilmiştir. Bu kapsamda Harput için hayati derecede önem taşıyan ve Harput'un geleceğe taşınmasının önünü açan "Elazığ Harput Koruma Amaçlı İmar Planı ve Kentsel Tasarım Projesi" Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce ihale edilmiştir. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 19.02.2009 tarih ve 2057 sayılı kararı ile Kentsel Tasarım Projesi uygun görülmüştür. Bu proje ile Harput'un imarı ve geleceğe taşınmasının önü açılmıştır.

HARPUT KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI

Harput Koruma Amaçlı Planı çalışması yapılırken, planlama sahasında planlamanın temel amacı olan Harput yerleşiminin geçmişten gelen tarihi ve kültürel kimliğinin günümüzde ve gelecekte sürdürülebilmesi doğrultusunda koruma, yaşatma ve geliştirme ilkeleri belirlenmiştir.

Planlama alanı içerisinde bulunan doğal niteliği bozulmadan korunan bölgeler alanın güneyindeki çok eğimli alanlar olup, yerleşimin gelişmesinde önemli doğal eşikler oluşturmaktadır. Alanın gelişme eğilimleri mevcut arazi kullanımı ile karşılaştırıldığında, yerleşimin batı ve doğu yönlerinde bir gelişme eğilimi gösterebileceği gibi mevcut yapılaşmaların bulunduğu alanda da dönüşüm ve yeni yapılaşmaların sağlanabileceği görülmektedir.

Harput yerleşiminin kimliğini oluşturan mevcut kültür varlıkları ile birlikte alanda bulunan, mevcut boş arazide toprak altında tarihi kalıntıların bulunma ihtimali söz konusu olduğundan tarihi kültür varlıklarının alandaki payının artacağı düşünülmektedir.



HARPUT KALESİ

Tarihi Harput kalesinin elimizdeki belge ve bilgilere göre Urartular (M.Ö.1000-900) döneminde inşa edildiği söylenmektedir. Harput bu gün bütün heybeti ile ayakta duran İç kale ve neredeyse bugüne çok az kalabilmiş örnekleri ile Harput'u çepeçevre saran dış kale olmak üzere iki bölümden yapılmıştır. Önemli ölçüde hala ayakta olan kale değişik zamanlarda onarım görmüştür. Kale hakkında çeşitli efsaneler anlatılmaktadır. Bir rivayete göre: Kalenin yapımı sırasında harcın hazırlanmasında su yerine süt kullanıldığı, bu yüzden de "Süt Kalesi" adını aldığı söylenmektedir.



HARPUT KALESİ'NİN RESTORASYONU

Harput Kalesi Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1996 yılından itibaren hemen her yıl sınırlı çapta da olsa restore edilmiştir. Kapsamlı restorasyon çalışmaları 2010 yılında başlatılmış ve halen devam etmektedir.

Harput Kalesi'nin (Süt Kalesi) burçlarının ve kale duvarlarının restorasyonu için Kültür ve Turizm Bakanlığımızca 1.597.000,00 TL. ödenek sağlanmıştır. 2010-2011 Yıllarına sarı ihalesi gerçekleştirilmiş ve anılan iş tamamlanmıştır. Ancak kalenin kuzey surlarında çalışmalar sürdürülmektedir.



HARPUT İÇ KALE KAZISI

Elazığ Müze Müdürlüğümüz başkanlığında Harput İç Kalede Osmanlı Arkeolojisi adı altında yürütülen kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan eserlerin rölöve, restitüsyon ve restorasyonunun yapılarak fonksiyon kazandırılması için Kültür ve Turizm Bakanlığımıza bir proje sunulmuştur.



Kazıdan Çıkarılan Cam Bilezikler



Kazıda Çıkarılan Lüleler

HARPUT İÇ KALE KAZILARINDA ORTAYA ÇIKAN ESERLERİN RESTORASYONU

Müze Müdürlüğümüzün Başkanlığında Harput İç Kalede Osmanlı Arkeolojisi adı altında yürütülen kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan eserlerin rölöve, restitüsyon ve restorasyonunun yapılarak fonksiyon kazandırılması için Kültür ve Turizm Bakanlığımıza bir proje sunulmuştur. Bakanlığımız 07.04.2009 tarih ve 65889 sayılı yazıları ile bu projeyi uygun bulmuş ve ödenek ayrılabilmesi için çalışmalar devam etmektedir.

GELENEKSEL HARPUT EVLERİ:

Harput'tan günümüze çok az sayıda mesken intikal etmiştir. Yer değiştiren kentler arasında sayılan Harput kendi mezrası olan bu günkü Elazığ'a taşınırken evlerinin ahşap malzemelerini sökerek taşındıkları yerde evlerinde kullandıklarından Harput'tan günümüze sivil mimari örneği evler çok az sayıda kalmıştır. Bu evler Elazığ Belediyesi tarafından Elazığ Valiliği'nin de maddi katkıları ile restore edilmiştir. Harput'a girişteki sol taraftaki evler otel olarak değerlendirilmiştir.

HARPUT'UN GİRİŞİNDEKİ EVLERİN ESKİ HALİ



HARPUT'UN GİRİŞİNDEKİ EVLERİN YENİ HALLERİ



KÜÇÜK (SAGİR) EFENDİ VE SUNGUROĞLU KONAĞI ESKİ HALİ**KÜÇÜK (SAGİR) EFENDİ VE SUNGUROĞLU KONAĞI YENİ HALİ**

HARPUT SOKAK SAĞLIKLAŞTIRMA VE ALT YAPI UYGULAMALARI

Harput'un önemli sorunu olan yağmur suyu tahliye sistemi, kanalizasyon altyapısı ve içme suyu yenileme gibi sorunları nedeniyle Harput'un merkezinde başlatılan altyapı çalışmaları tamamen yapıldıktan sonra da yollar Harput Koruma Amaçlı İmar Planı gereği doğal taşlarla kaplanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım Ve İşletmeler Genel Müdürlüğü ve Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü tarafından 2004-2012 yılları arasında İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne toplam 2.578.000,00 lira ödenek göndermiştir. Gönderilen ödeneğin tamamı harcanarak Harput girişinden itibaren sokak dokusu aslına uygun olarak yenilenmiş, sokak aydınlatmaları gerçekleştirilmiş, altyapı çalışmaları (su, kanalizasyon vb.) önemli ölçüde tamamlanmıştır.



HARPUT'TA RESTORE EDİLEN TÜRBELER

Türk-İslam kültür coğrafyasında türbeler özel önem arz eder. Bu itibarla Harput'taki Türbeler bulundukları yerlerin aynı zamanda kültür ve inanç kaleleridir. Esasen türbelerde yatanlar bulundukları coğrafyanın temsilcileridir. Türbeler halk arasında kutsal sayılan yerlerdir. Türbeleri ziyaret eden kişiler buralarda dualar ederler ve genellikle kendi özel yaşamlarıyla ilgili dileklerde bulunurlar, kurban keserler.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa göre Harput Merkezinde tescilli 11 adet Türbe bulunmaktadır. (Mülkiyet durumlarına göre sorumluları 6 Türbe Elazığ Belediye Başkanlığı, 3 Türbe Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğü, 2 Türbe ise tapu haricidir) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre kültür varlığı olarak

tescil edilen eserler mülk sahiplerince korunması ve restore edilmesi gerekmektedir.

Elazığ Valisi Muammer EROL 'un talimatı ve oluru ile Kültür ve Turizm Müdürlüğümüz başkanlığında oluşturulan komisyon öncülüğünde Harput Merkezindeki türbelerde genel bir çalışma başlatılmış, ön araştırmalar ve incelemeler yapılmıştır. Harput'ta bulunan Türbelerin projelerinin hazırlanması hususunda İl Özel İdaresince görevlendirilen Mimar Yakup Spor ile işbirliği yapılmış, çalışmaların her aşaması birlikte değerlendirilmiş ve hazırlanan projeler Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kuruluna sunulmuştur. Projeler 2011 yılı Aralık ayında onaylanmıştır. İl Özel İdaresi Kurul tarafından onaylanan projelerin tamamını 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun çerçevesinde sağlanan ödeneklerle Mayıs 2012 tarihi itibarıyla uygulayarak türbelerin restorasyonu tamamlanmıştır.

BEŞİKLİ (HIRKALI) BABA TÜRBESİ ESKİ VE YENİ HALİ (



ÜRYAN BABA TÜRBESİ ESKİ VE YENİ HALİ



NADİR BABA TÜRBESİ ESKİ VE YENİ HALİ



HARPUT'TA BULUNAN ÇEŞMELER

Harput'un fiziki yapısında çeşmeler elbette önemli bir yere sahiptir. Harput'ta hemen her mahallede en az bir çeşme bulunurdu. Mahalle

dokusunun oluşumunda ve gelişiminde çeşmeler belirleyici unsurlardan birisiydi. Çoğunlukla düz kenar ve saçak silmeleriyle kuşatılan çeşme cepheleri, sâde görünümlü, düz-masif tasarımlara sahiptir. Sokak çeşmeleri tek, iki ve üç cepheli tasarımlar sergilerler. Mevcut çeşmeler arasında; bağımsız, bir duvarın yüzeyine ya da iki sokağın kesiştiği köşeye yerleştirilmiş örnekler bulunmaktadır. Çeşmelerin büyük bir bölümünde su haznesi bulunmaktadır.

Selçuklu ve Osmanlı devri yapılarında; taş, mermer, tuğla, kiremit, kerpiç, alçı, harç, ahşap, demir ve kurşun türündeki yapı malzemeleri kullanılmıştır.

Yine 5226 sayılı yasa ile sağlanan gelirlerle Harput'ta bulunan kültür varlığı olarak tescilli çeşmelerden 5 çeşme, 2013 yılında restore edilecektir. Bu iş için İl Özel İdaresince Koruma Kuruluna sunmak üzere proje çizimleri işi başlatılmıştır ve projeler önemli ölçüde uygun bulunmuştur. Harput'ta bulunan çeşmelerin restorasyonu 2013-2014 tarihlerinde gerçekleştirilmiş olacaktır.

ALAATTİN BEY ÇEŞMESİ



ÜÇ LÜLELİ ÇEŞME



ELAZIĞ'DA SİVİL MİMARİ ESERLERİNİN RESTORASYONU, ÖRNEK ÇALIŞMALAR

Elazığ'ın sivil mimari örneklerini yansıtan Kazım Efendi Sokaktaki 3 adet evin restorasyonunu yapılmış, Palu ilçemizde 1 adet evin restorasyonu bitmiş ve 1 evin restorasyonu için müracaatta bulunulmuştur. Tarihi Kazım Efendi Sokağındaki diğer evlerin de restorasyonu yapılabilmesi için Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanmasına dair Yönetmelik kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığımıza Mali Yılı

Bütçesi'nden proje ve proje uygulama yardımı yapılması için başvuruda bulunulmuştur.



KAZIM EFENDİ SOKAĞI



ESKİ HÜKÜMET KONAĞI

1896 yılında Hükümet Konağı olarak yaptırılmış olup Osmanlı mimari üslubuna sahiptir. İlk olarak 14.04.1973 / 7109 sayılı karar ile taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Çeşitli büyüklüklerde 33 odası bulunmaktadır. Taşınmazın kültürel amaçlı kullanılmak üzere hazırlanan

revizyon, restorasyon ve statik projelerinin Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 02.07.2009 / 2352 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur.



Eski Hükümet konağının Kent Müzesine dönüştürülmesi için çalışmalar Valiliğimiz tarafından sürdürülmektedir.

İLİMİZ KOVANCILAR İLÇESİ EKİNÖZÜ KÖYÜNDE BULUNAN TESCİLLİ ÇEŞME

Müdürlüğümüzün **09.01.2012 tarih ve 91 sayılı yazısı** ile Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanmasına Dair Yönetmelik” kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığımızca Proje ve uygulama yardımı sağlanan taşınmazlardan, ilimiz Kovancılar ilçesi Ekinözü köyünde bulunan mülkiyeti Halil Bey Rüfekaş Beyler Vakfı'na ait tescilli 2 adet çeşmenin restorasyon işi tamamlanmıştır.

EKİNÖZÜ ÇEŞMESİ ESKİ HALİ



EKİNÖZÜ ÇEŞMESİ YENİ HALİ



HARPUT VE ELAZIĞ'I DOĞRUDAN ETKİLEYEN ÇOK ÖNEMLİ BİR PROJE:

ELAZIĞ-TUNCELİ HAVZASI KÜLTÜR VE TURİZM KORUMA VE GELİŞİM BÖLGESİ

Elazığ Valiliğimizin girişimleri ile **5 Haziran 2011** tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 2011/ 1796 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ; Elazığ – Tunceli – Fırat Havzası, Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi olarak tespit ve ilan olunmuştur. İlimiz ve Bölgemiz için hayati derecede öneme sahip bir projedir.

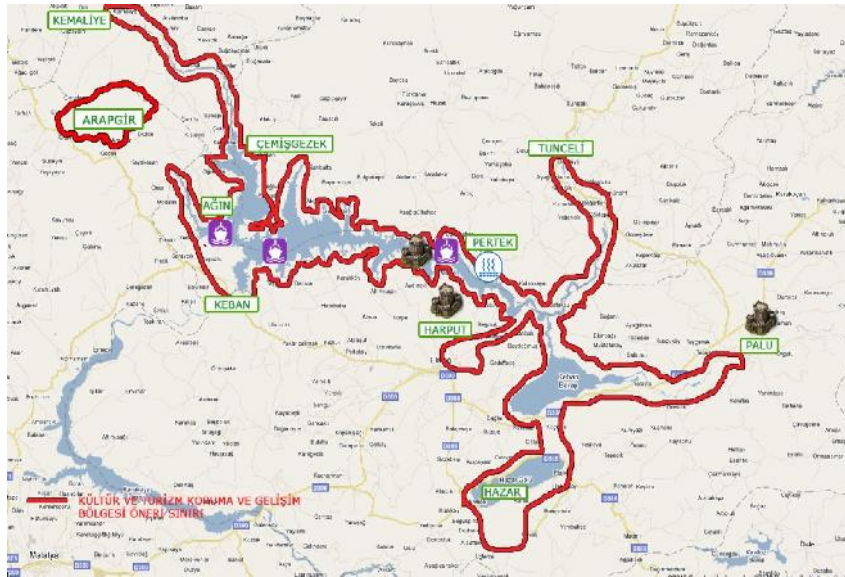
(127 km uzunluğunda 675 km² alanı kapsayan) Fırat Havzası ile ilgili Kararın resmi gazetede yayınlanmasından hemen sonra **23-26 Haziran 2011** tarihlerinde alanda Kültür ve Turizm Bakanlığımız ve TURSAB yetkilileri ile bir çalışma yapılmıştır. İkinci olarak; Bölgenin sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerin araştırılması ve bunların turizme kazandırılması için yapılması gerekenlerin belirlenmesi amacıyla KültürveTurizm Bakanlığımız Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Elazığ, Erzincan, Malatya ve Elazığ Müze Müdürlüğü'nün uzman personelinden oluşan bir ekiple, İlimizde; Ağın, Keban, Karakoçan, Palu, Sivrice İlçeleri, Golan Kaplıcaları, Hazar Gölü ile Harput' ta ,Tunceli İli Mazgirt İlçesi Bağın Kaplıcası'nda, Malatya İli Arapgir İlçesi ve Eskişehir Mahallesinde Erzincan İli Kemaliye İlçesi'nde, Tunceli İli Çemişgezek ve Pertek

İlçelerinde **05-09 Eylül 2011** tarihleri arasında bölgede alan incelemesi yapılmıştır.

Valiliğimizin Başkanlığında **21.09.2011 tarihinde üçüncü bir toplantı** yapılmıştır.

Elazığ Tunceli Fırat Havzası Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesinin sahip olduğu kültür turizm değerlerinin ve çevre alt yapısının geliştirilmesi kapsamında bölge turizminin geliştirilmesine yönelik **24.26. EKİM 2011 tarihleri arasında ilimizde Kültür ve Turizm Bakanlığımız yetkilileri, İl Valilikleri, 20 kişilik TURSAB heyeti, seyahat acentaları ve bölgedeki turizm işletmecileri, sivil toplum kuruluşları ve ilgili kamu kuruluşları temsilcilerinin katılımı ile önemli bir Çalıştay** gerçekleştirilmiştir.

Fırat Havzası kabul edildikten sonra Fırat Havzası altyapı Hizmet Birliği kuruldu.



HAZAR GÖLÜ ATIK SU VE ARITMA PROJESİ

Sivrice Hazar Gölü'nün korunması, temiz tutulması ve turizme kazandırılması için Bakanlığımız tarafından Turizm Bölge Alan ve Merkezleri ile Turizm Potansiyeli Arz eden Yörelerde Alt Yapı uygulamaları - Elazığ Sivrice Atık su Arıtma Kanalizasyon Hatları ve Terfi Merkezi için gönderilen ödeneklerimiz ile anılan iş İl Özel İdaresince **27 Aralık 2010 tarihinde** ihale edilmiştir. Yaptırılacak olan Elazığ Sivrice Atıksu Arıtma,

Kanalizasyon Hatları ve Terfi Merkezi Yapımı için toplam **3.250.000 TL.** ödenek sağlanmıştır.

Hazar Gölü'nün sahip olduğu değerlerin korunması amacıyla gölün karşı karşıya bulunduğu kirlenme ve diğer çeşitli tehditler göz önünde tutularak kamu ve özel kuruluşlar sivil toplum örgütleri ile işbirliği içinde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü desteği ve ana doku (Anadolu ve Kültür Koruma Kooperatifi) tarafından hazırlanan **“Hazar Gölü Yönetim Planı Projesi”** çalışmalarına Müdürlüğümüz de destek vermiştir.



Hazar Gölü Su Altı Çalışmaları

Sivrice İlçesi Hazar Gölü'nde bulunan **Batık Kent** birinci derece **arkeolojik sit alanı** olarak tescil edilmiş önemli ve ilginç yerlerden biridir. **13-18 Ekim 2005** ve **18-29 Eylül 2006** tarihinde iki kez **bilimsel** kazı yapılmıştır.

